Roll No. ....

Total No. of Questions : 4 (Subparts-33)]

026/A

[Total No. of Printed Pages : 12

SS

psebonline.com

2037

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਨਾਲੀ

ECONOMICS

(Common for Humanities, Science and Agriculture Groups)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Evening Session)

Time allowed : Three hours

Maximum marks : 90

(Punjabi Version)

ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲ਼ੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ **026/A** ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।

(ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।

(iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

psebonline.com

(iv) **ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।**

(v) ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ **04** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ (ਜਿੰਨਾ ਦੇ 33 sub part ਹਨ) ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਚਾਰ **ਭਾਗ–ੳ, ਅ, ੲ** ਅਤੇ **ਸ** ਹਨ ।

(vi) **ਭਾਗ–ੳ** ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸਦੇ 10 ਉਪਭਾਗ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ ਦਾ 1 ਅੰਕ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਦਾ ਉੱਤਰ 1 ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ 1 ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(vii) **ਭਾਗ–ਅ** ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ: 2 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 10 ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਉਪਭਾਗ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦਾ ਉੱਤਰ 30-35 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(viii) **ਭਾਗ–ੲ** ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ: 3 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 9 ਛੋਟੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਉਪਭਾਗ ਹਨ । 3 ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਹੈ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇ 4 ਅੰਕ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਦਾ ਉੱਤਰ 60-70 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ ।

(ix) **ਭਾਗ–ਸ** ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ: 4 ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ 4 ਉਪਭਾਗ ਹਨ । 4 ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਹੈ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇ 6 ਅੰਕ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

psebonline.com

ਭਾਗ–ੳ

1. **ਨੋਟ** : ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ :

(i) ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ? 1

(ੳ) ਲੋਕਤੰਤਰ (ਅ) ਪੂੰਜੀਵਾਦ (ੲ) ਸਮਾਜਵਾਦ (ਸ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ

ਨੋਟ : ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ : psebonline.com

(ii) ਮੰਗ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਚਕ .... ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਮਾਪ ਹੈ । 1

(iii) ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ .... ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸੀਮਾਂਤ ਉਤਪਾਦਨ ਰਿਣਾਤਮਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 1

(iv) ਔਸਤ ਆਮਦਨ (AR) ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੀਮਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । (ਸਹੀ/ਗਲਤ) 1

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਤੱਕ ਦਿਉ ।

(v) ਸੰਤੁਲਤ ਕੀਮਤ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? 1

(vi) ਕੇਨਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ? 1

(vii) ਸ਼ੁੱਧ ਅਪ੍ਰੱਤਖ ਕਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕੀ ਹੈ ? 1

ਨੋਟ : ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ :

(viii) ਸੰਪਤੀ ਅਤੇ ਉੱਦਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਮਦਨ ਨੂੰ .... ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 1

(ix) ਵਾਧੂ ਮੰਗ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਵਿਸਫੀਤਿਕ ਅੰਤਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਸਹੀ/ਗਲਤ) 1

ਨੋਟ : ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ : psebonline.com

(x) ਕਿਹੜੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 1
(ੳ) ਵਿੱਤੀ ਨੀਤੀ (ਅ) ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ (ੲ) ਮੁਦਰਿਕ ਨੀਤੀ (ਸ) ਇੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਭਾਗ–ਅ

2. **ਨੋਟ** : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 30-35 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ :

(i) ਮਿਸ਼ਰਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 2

(ii) ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੇਂਦਰੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 2

(iii) 'X' ਵਸਤੂ ਦੀ ਤਿੰਨ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ 'A', 'B' ਅਤੇ 'C' ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਹੀ ਉਪਭੋਗਤਾ ਹਨ, ਬਜ਼ਾਰ ਮੰਗ ਪਤਾ ਕਰੋ । psebonline.com

'X' ਵਸਤੂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਕੀਮਤ	ਉਪਭੋਗਤਾ 'A' ਦੀ ਮੰਗ	ਉਪਭੋਗਤਾ 'B' ਦੀ ਮੰਗ	ਉਪਭੋਗਤਾ 'C' ਦੀ ਮੰਗ
04	40	15	20
08	30	13	18
11	21	10	14
15	17	07	09
20	10	06	07

2

(iv) ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਔਸਤ ਲਾਗਤ (AC) ਪਤਾ ਕਰੋ ।

ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ	1	2	3	4	5	6
ਕੁੱਲ ਲਾਗਤ	30	56	78	100	150	240

2

(v) ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 2

(vi) ਸਮਸ਼ਟੀ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪਾਰੰਪਰਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ । 2

(vii) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

ਮਦਾਂ	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ
(i) ਵਿਕਰੀ	6,500
(ii) ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਸਟਾਕ	1,000
(iii) ਅੰਤ ਦਾ ਸਟਾਕ	1,800

psebonline.com

2

(viii) ਜੇਕਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ 2,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗ ਖਰਚ 1,600 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਤਾਂ ਔਸਤ ਉਪਭੋਗ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਪਤਾ ਕਰੋ । 2

(ix) ਮੁਦਰਕ ਨੀਤੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? 2

(x) ਸੰਤੁਲਿਤ ਬਜਟ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 2

ਭਾਗ–ੲ

3. **ਨੋਟ** : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 60-70 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ :

(i) ਵਿਅਸ਼ਟੀ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਮਹੱਤਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ । 4

ਜਾਂ

ਮੰਗ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਚਕ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ਼ ਸੰਖੇਪ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4

(ii) ਘੱਟਦੇ-ਵੱਧਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 4

ਜਾਂ

ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਿਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4

(iii) ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਕੀਮਤ 20 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਵਸਤੂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ 200 ਇਕਾਈਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ 80 ਇਕਾਈਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਚਕ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰੋ । psebonline.com 4

(iv) ਔਸਤ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਲਾਗਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ । 4

(v) ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੱਸੋ । 4

(vi) ਆਮਦਨ ਦੇ ਚੱਕਰੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਮਹਤੱਤਾ ਦੱਸੋ । 4

(vii) ਇੱਕ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ 30,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਉਪਭੋਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ 0.75 ਹੈ । 500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ਼ ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਕਿੰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ? 4

(viii) ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ਼ ਵਿਸਫੀਤਿਕ ਅੰਤਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4

ਜਾਂ

ਵਿੱਤੀ ਨੀਤੀ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਪਾਅ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ? 4

(ix) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਬਜਟ ਘਾਟਾ ਪਤਾ ਕਰੋ-

ਮਦਾਂ	ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
(i) ਆਮਦਨ ਖਰਚ	3,95,000
(ii) ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚ	2,20,000
(iii) ਪੂੰਜੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ	2,00,000
(iv) ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ	3,15,000

psebonline.com

4

ਭਾਗ–ਸ

4. **ਨੋਟ** : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ :

(i) ਵਿਅਸ਼ਟੀ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 6

ਜਾਂ

ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੰਤੁਲਨ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦੇ ਉਪਭੋਗ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਾਲ਼ ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 6

(ii) ਘੱਟਦੇ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਚਿੱਤਰ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । ਇਸ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ । 6

ਜਾਂ

ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਮਤ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? 6

(iii) ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਪਤਾ ਕਰੋ ।

ਮਦਾਂ	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)
(i) ਵਿਕਰੀ	20,000
(ii) ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਸਟਾਕ	1,700
(iii) ਅੰਤਮ ਸਟਾਕ	2,500
(iv) ਮੱਧਵਰਤੀ ਉਪਭੋਗ	2,000
(v) ਘਿਸਾਵਟ	900
(vi) ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰ	600
(vii) ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ	400
(viii) ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਧਨ ਆਮਦਨ	1,900

psebonline.com

6

ਜਾਂ

ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਮਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਪਤਾ ਕਰੋ :

(ੳ) ਘਰੇਲੂ ਸਾਧਨ ਆਮਦਨ

(ਅ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ

psebonline.com

ਮਦਾਂ	(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)
(i) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮਿਹਨਤਾਨਾ	10,000
(ii) ਵਿਆਜ	7,000

(iii)	ਕਿਰਾਇਆ	6,500	
(iv)	ਲਾਭਾਂਸ਼	3,500	
(v)	ਅਣਵੰਡਿਆ ਲਾਭ	2,500	
(vi)	ਨਿਗਮ ਕਰ	1000	
(vii)	ਮਿਸ਼ਰਤ ਆਮਦਨ	500	
(viii)	ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਧਨ ਆਮਦਨ	3,600	6

psebonline.com

(iv) ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 6

ਜਾਂ

ਭੁਗਤਾਨ ਸੰਤੁਲਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੱਸੋ । ਕੀ ਭੁਗਤਾਨ ਸੰਤੁਲਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 6

psebonline.com

(Hindi Version)

नोट : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड **026/A** *अवश्य लिखें।*

(ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 30 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।

(iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गये पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।

(iv) ***सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।***

(v) प्रश्न पत्र में ***4*** *प्रश्न हैं (जिनके 33 उपभाग हैं) तथा इसके चार* **भाग–क, ख, ग** *तथा* **घ** *हैं।*

(vi) **भाग–क** *में एक वस्तुनिष्ठ प्रश्न है जिसके 10 उपभाग हैं। प्रत्येक उपभाग का 1 अंक है। इन उपभागों (प्रश्नों) का उत्तर 1 शब्द से एक वाक्य में दिया जाना चाहिए।*

(vii) **भाग–ख** *में प्रश्न नं. 2 है जिसमें 10 बहुत छोटे उत्तरों वाले उपभाग हैं। प्रत्येक उपभाग के 2 अंक हैं। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) का उत्तर 30 से 35 शब्दों में दिया जाना चाहिए।*

(viii) **भाग–ग** *में प्रश्न नं. 3 है जिसमें 9 छोटे उत्तरों वाले उपभाग हैं। 3 उपभागों (प्रश्नों) में आंतरिक चुनाव है। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) के 4 अंक हैं। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) का उत्तर 60 से 70 शब्दों में दिया जाना चाहिए।*

(ix) **भाग–घ** *में प्रश्न नं.* ***4*** *है जिसके 4 उपभाग हैं। चारों उपभागों (प्रश्नों) में आंतरिक चुनाव है। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) के 6 अंक हैं। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) का उत्तर 150 से 200 शब्दों में दिया जाना चाहिए।*

भाग–क

1. नोट : सही उत्तर का चुनाव करो :

(i) निम्नलिखित में से कौन-सा आर्थिक प्रणाली का रूप नहीं है ? 1

(क) लोकतन्त्र (ख) पूंजीवाद (ग) समाजवाद (घ) मिश्रित अर्थव्यवस्था

नोट : खाली स्थान भरो :

psebonline.com

(ii) मांग की कीमत लचक .... में परिवर्तन होने से मांग में होने वाले परिवर्तन का माप है। 1

(iii) परिवर्तनशील अनुपात के नियम की .... अवस्था में सीमान्त उत्पादन ऋणात्मक होता है। 1

(iv) औसत आमदन (AR) हमेशा कीमत के समान होती है। (ठीक/गलत) 1

नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द से एक वाक्य में लिखें।

(v) संतुलित कीमत क्या होती है ? psebonline.com 1

(vi) केन्ज़ की प्रसिद्ध पुस्तक कौन सी है ? 1

(vii) शुद्ध अप्रत्यक्ष कर की धारणा क्या है ? 1

नोट : खाली स्थान भरो :

(viii) सम्पत्ति तथा उद्यम से प्राप्त आय को .... कहा जाता है। 1

(ix) अतिरिक्त मांग के फलस्वरूप विस्फीतिक अन्तर पैदा होता है। (ठीक/गलत) 1

नोट : सही उत्तर चुनें :

(x) कौन-सी नीति का सम्बन्ध सरकार की आय तथा व्यय से होता है ? 1
(क) वित्तीय नीति (ख) आर्थिक नीति (ग) मौद्रिक नीति (घ) इनमें से कोई नहीं

भाग–ख

2. नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर 30-35 शब्दों में लिखें :

(i) मिश्रित अर्थव्यवस्था से क्या अभिप्राय है ? psebonline.com 2

(ii) अर्थव्यवस्था की दो केन्द्रीय समस्याओं के बारे में संक्षिप्त वर्णन करें। 2

(iii) 'X' वस्तु के तीन उपभोक्ताओं 'A', 'B' और 'C' द्वारा की गई मांग को निम्नलिखित तालिका में दर्शाया गया है। यह मानकर कि बाज़ार में सिर्फ तीन ही उपभोक्ता हैं, बाज़ार मांग पता करें।

वस्तु 'X' की प्रति इकाई कीमत	उपभोक्ता 'A' की मांग	उपभोक्ता 'B' की मांग	उपभोक्ता 'C' की मांग
04	40	15	20
08	30	13	18
11	21	10	14
15	17	07	09
20	10	06	07

2

(iv) निम्नलिखित सूची से औसत लागत पता करें :

उत्पादन की इकाइयां	1	2	3	4	5	6
कुल लागत	30	56	78	100	150	240

2

(v) एकाधिकार से क्या अभिप्राय है ? psebonline.com 2

(vi) समष्टि अर्थशास्त्र के पारंपरिक दृष्टिकोण के बारे में संक्षेप में बतायें। 2

(vii) निम्नलिखित आँकड़ों से उत्पादन का मूल्य पता करें :

मदें	रुपये करोड़ों में
(i) बिक्री	6,500
(ii) आरंभिक स्टॉक	1,000
(iii) अंतिम स्टॉक	1,800

2

(viii) अगर राष्ट्रीय आय 2,000 करोड़ रुपये है तथा उपभोग खर्च 1,600 करोड़ रुपये है तो औसत उपभोग प्रवृत्ति पता करो। 2

(ix) मौद्रिक नीति से क्या अभिप्राय है ? 2

(x) संतुलित बजट से क्या अभिप्राय है ? 2

psebonline.com

भाग–ग

3. **नोट :** निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर 60-70 शब्दों में दें :

(i) व्यष्टि अर्थशास्त्र की कोई चार महत्ताएं लिखें। 4

अथवा

मांग की कीमत लोच की किस्मों की एक रेखाचित्र की सहायता से संक्षिप्त व्याख्या करें। 4

(ii) घटते-बढते अनुपात के नियम की अलग-अलग अवस्थाओं की चर्चा करो। 4

अथवा

पूर्ति के निर्धारक कोई चार तत्वों का वर्णन करो। 4

(iii) एक वस्तु की कीमत 20 रुपये प्रति इकाई से घट कर 10 रुपये प्रति इकाई हो जाती है जिसके कारण वस्तु की पूर्ति 200 इकाइयों से कम होकर 80 इकाइयां हो जाती है। पूर्ति की कीमत लोच की गणना करो। 4

(iv) औसत परिवर्तनशील लागत की धारणा को चित्र द्वारा स्पष्ट करो। 4

(v) एकाधिकार की कोई चार विशेषताएं बताओ। 4

psebonline.com

(vi) आय के चक्रीय प्रवाह का महत्त्व बताओ। 4

(vii) एक अर्थव्यवस्था की राष्ट्रीय आय 30,000 करोड़ रुपये है तथा सीमान्त उपभोग प्रवृत्ति 0.75 है, तो 500 करोड़ रुपये का निवेश करने से कुल राष्ट्रीय आय कितनी होगी ? 4

(viii) चित्र की सहायता से विस्फीतिक अन्तर की धारणा की व्याख्या करो। 4

अथवा

वित्तीय नीति क्या है ? इसके मुख्य उपाय कौन से हैं ? 4

(ix) निम्नलिखित आँकड़ों से राजस्व घाटा तथा बजट घाटा ज्ञात करें :

	मदें	करोड़ रुपये में
(i)	राजस्व व्यय	3,95,000
(ii)	पूंजीगत व्यय	2,20,000
(iii)	पूंजीगत प्राप्तियां	2,00,000
(iv)	राजस्व प्राप्तियां	3,15,000

4

भाग–घ

4. **नोट :** निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर 150-200 शब्दों में लिखें :

(i) व्यष्टि अर्थशास्त्र का अर्थ बताओ तथा इसकी सीमाओं का वर्णन करो। 6

अथवा

उपभोक्ता संतुलन से क्या अभिप्राय है ? एक वस्तु के उपभोग की उदाहरण सहित उपभोक्ता संतुलन की व्याख्या करो। 6

psebonline.com

(ii) घटते प्रतिफल के नियम की चित्र सहित व्याख्या करो। इसके लागू होने के कारण बताओ। 6

psebonline.com अथवा

संतुलित कीमत से क्या अभिप्राय है ? पूर्ण प्रतियोगिता की अवस्था में संतुलित कीमत कैसे निर्धारित होती है ? 6

(iii) निम्नलिखित जानकारी के आधार पर बाज़ार कीमत पर कुल राष्ट्रीय उत्पाद और राष्ट्रीय आय पता करें :

मदें	करोड़ रुपये
(i) बिक्री	20,000
(ii) शुरू में स्टॉक	1,700
(iii) अंत में स्टॉक	2,500
(iv) मध्यवर्ती उपभोग	2,000
(v) घिसावट	900
(vi) अप्रत्यक्ष कर	600
(vii) आर्थिक सहायता	400
(viii) विदेशों से प्राप्त शुद्ध साधन आय	1,900

psebonline.com 6

अथवा

निम्नलिखित मदों की सहायता से ज्ञात करो :

(क) घरेलू साधन आय

(ख) राष्ट्रीय आय

मदें	(करोड़ रुपये)
(i) कर्मचारी का पारिश्रमिक	10,000
(ii) ब्याज	7,000
(iii) किराया	6,500
(iv) लाभांश	3,500
(v) अविभाजित लाभ	2,500
(vi) निगम कर	1000
(vii) मिश्रित आय	500
(viii) विदेशों से प्राप्त शुद्ध साधन आय	3,600

6

(iv) केन्द्रीय बैंक से क्या अभिप्राय है ? केन्द्रीय बैंक के कार्यों की व्याख्या करो। 6

अथवा psebonline.com

भुगतान शेष तथा व्यापार शेष में अन्तर बताओ। क्या भुगतान शेष हमेशा संतुलित होता है ? 6

psebonline.com **(English Version)**

Note : (i) You must write the subject-code / paper-code **026/A** *in the box provided on the title page of your answer-book.*

(ii) Make sure that the answer-book contains 30 pages (including title page) and are properly serialed as soon as you receive it.

(iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.

(iv) ***All questions are compulsory.***

(v) Question paper contains 4 questions which are having 33 sub parts in all and has four **Parts–A, B, C** *and* **D**.

(vi) **Part–A** *Contains* **one** *objective type question having 10 subparts carrying one mark each. Answer to one mark sub parts (questions) should be given in one word to one sentence.*

(vii) **Part–B** *Contains question No.* **2** *which has 10 very short answer type sub parts (questions) carrying 2 marks each. Answer to each sub parts (questions) should be given in 30-35 words.*

(viii) **Part–C** *Contains question 3 which has 9 short answer type sub parts (questions) 3 sub parts (questions) contain internal choice. Each sub part (question) carries 4 marks each. Answer to these sub parts (questions) should be given in 60-70 words.*

(ix) **Part–D** *Contains question 4 which has 4 sub parts. All sub parts (questions) have internal choice. Each sub part(question) carries 6 marks. Answer to these sub parts (questions) should be given in 150-200 words.*

Part–A

psebonline.com

1. **Note :** Choose the correct answer :

(i) Among the following which is not a form of economic system ? 1

(a) Democracy (b) Capitalism (c) Socialism (d) Mixed economy

Note : Fill in the blanks :

(ii) Price elasticity is the degree of responsiveness of change in quantity demanded to a 1

(iii) Marginal production is negative in the .... stage of law of variable proportions. 1

(iv) Average revenue is always equal to Price. (true/false) 1

Note : Answer to the following questions in one word to one sentence.

(v) Write the meaning of equilibrium price. psebonline.com 1

(vi) Which is the famous book of Keynes ? 1

(vii) What is the concept of net indirect tax ? 1

Note : Fill in the blanks :

psebonline.com

(viii) The receipts from property and entrepreneurship are known as 1

(ix) Excess demand gives birth to deflationary gap. (true/false) 1

Note : Choose the correct answer :

(x) Which policy is related to income and expenditure of the government ? 1

(a) Fiscal policy (b) Economic policy

(c) Monetary policy (d) None of these

Part–B

2. **Note :** Answer the following questions in 30-35 words :

(i) What is meant by mixed economy ? 2

(ii) Describe in brief the two central problems of an economy. 2

(iii) Demand for commodity 'X' by three consumers 'A', 'B' and 'C' is given in the following Schedule. Assuming that there are only three consumers in the market, derive the market Demand.

Per unit price of 'X' Commodity (in rupees)	Consumer A's demand	Consumer B's demand	Consumer C's demand
04	40	15	20
08	30	13	18
11	21	10	14
15	17	07	09
20	10	06	07

2

(iv) Find out the average cost from the following schedule.

Quantity of Output (in units)	1	2	3	4	5	6
Total cost	30	56	78	100	150	240

2

(v) What is meant by monopoly ? 2

psebonline.com

(vi) Describe briefly about the Classical approach towards Macro Economics. 2

(vii) Find out the value of output from the following data :

Items	Rupees in crores
(i) Sales	6,500
(ii) Opening stock	1,000
(iii) Closing stock	1,800

psebonline.com

2

(viii) If the national income is Rs. 2,000 crores and consumption expenditure is Rs. 1,600 crores, then calculate average propensity to consume. 2

(ix) What is monetary policy ? 2

(x) What is meant by balanced budget ? 2

Part–C

3. **Note :** Answer the following questions in 60-70 words :

(i) Write any four points of importance of Micro economics. 4

psebonline.com or

Explain the different degrees of price elasticity of demand in brief with the help of a diagram. 4

(ii) Discuss various stages of law of variable proportions. 4

or

Explain any four elements which determine supply. 4

(iii) Per unit price of a commodity falls from Rs. 20 to Rs. 10 and as a result supply of the commodity falls from 200 units to 80 units. Calculate the price elasticity of the supply.

psebonline.com 4

(iv) Describe the concept of average variable cost with help of a diagram. 4

(v) Give any four features of 'Monopoly'. 4

(vi) Give importance of Circular Flow of Income. 4

(vii) In an economy national income is Rs. 30,000 crores and marginal propensity to consume is 0.75. If an investment worth Rs. 500 crores is made, how much will the total national income be ? 4

(viii) Explain the concept of deflationary gap with the help of a diagram. 4

or psebonline.com

What is fiscal policy ? Which are its main instruments ? 4

(ix) On the basis of the following data calculate revenue deficit and budget deficit.

	Items	Rs. in Crores
(i)	Revenue expenditure	3,95,000
(ii)	Capital expenditure	2,20,000
(iii)	Capital receipts	2,00,000
(iv)	Revenue receipts	3,15,000

4

Part–D

4. **Note :** Answer the following questions in 150-200 words :

(i) Give meaning of Micro Economics and explain its limitations. 6

psebonline.com or

What is meant by consumer's equilibrium ? Explain consumer's equilibrium in case of consumption of a single commodity. 6

(ii) Explain the law of diminishing return with help of a diagram. Explain the causes of the applicability of this law. 6

psebonline.com

or

What do you mean by equilibrium price ? How equilibrium price is determined under perfect competition ? 6

(iii) On the basis of the following data calculate the Gross National Product at market price and National Income.

	Items	Rs. In Crores
(i)	Sales	20,000
(ii)	Stock in the beginning	1,700
(iii)	Stock in the end	2,500
(iv)	Intermediate consumption	2,000
(v)	Depreciation	900
(vi)	Indirect tax	600
(vii)	Subsidy	400
(viii)	Net factor income from abroad	1,900

psebonline.com

6

or

On the basis of the following items calculate

(a) Domestic factor income

(b) National income

	Items	Rs. In Crores
(i)	Compensation of employees	10,000
(ii)	Interest	7,000
(iii)	Rent	6,500
(iv)	Dividends	3,500
(v)	Undistributed profit	2,500
(vi)	Corporate tax	1000
(vii)	Mixed income	500
(viii)	Net factor income from abroad	3,600

6

(iv) What is meant by central bank ? Explain functions of central bank. 6

or

psebonline.com

Differentiate between Balance of payment and balance of trade. Is balance of payment always balanced ? 6